

ИНТЕРВЮ НА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ АКАД. НИКОЛА СЪБОТИНОВ ПО СЛУЧАЙ 139 Г. ОТ НЕЙНОТО ОСНОВАВАНЕ

Господин Председател, предстои тържественото отпразнуване на 139 г. от създаването на Българската академия на науките. По този повод Ви молим да очертаете картината на съвременното състояние и перспективите за развитие на най-старата и най-голяма научна организация в България.

- В тази връзка, кои са основните направления в науката – приоритети в дейността на Българската академия на науките?

Приоритетите на Българската академия на науките са свързани с нейната научна политика за обслужване на българското общество чрез изграждане на материални и духовни ценности. А това е и смисълът на създаването на Българското книжовно дружество през 1869 г.

Четири основни дейности и политики ще развива Българската академия на науките.

Първата от тях е: да продължим работата върху фундаменталните научни изследвания, които обаче стават все по-скъпи. Затова се стремим да концентрираме вниманието си върху тези от тях, в областта на които имаме международно признание и утвърден авторитет. Единствено теоретичните фундаментални изследвания са по-приемливи, по-евтини. За тях обаче са необходими добри компютри, международни връзки. Фундаменталните изследвания се нуждаят от оборудване – за да проникнем в тайните на материята, в тайните на живите организми, са ни нужни много сложни и скъпи апарати. Голяма помощ в тази насока ще имаме по линия на европейското сътрудничество и чрез нашето участие в работата на големи европейски изследователски центрове, какъвто е случаят с CERN (Европейския център за ядрени изследвания), с Европейската космическа програма. Това сътрудничество именно ни осигурява достъп до фундаментални изследвания в такива добре организирани, мощни изследователски центрове.

Второто направление, към което е насочена политиката ни, са приложните изследвания. Те имат пряко отношение към развитието на икономиката в нашата държава и са в пряка връзка с иновационните процеси. Предвид активното ни участие в европейските програми, които са предимно с приложен характер, ние успяхме да развием силно нашите приложни изследвания и в момента те са преобладаващи. Това е свързано и с развитието на структури, които помагат на трансфера на научните резултати към индустриалните предприятия.

Третата област на нашата политика има за свой приоритет обучението. Тук именно е връзката ни с младите хора. Към Академията е изграден Център за обучение – подготвяме док-

торанти и сме най-мощната структура в страната, която извършва тази дейност. Около 20 % от докторантите се обучават в Българската академия на науките, т.е. на практика ежегодно около 700 докторанти са в процес на работа по своите докторски дисертации. Това е един значителен брой млади хора и ние ще се стараем и занапред да развиваме тази дейност и да осигуряваме условия за успешна работа на младите учени. Освен това, ние сме отворили широко вратите си към висшите учебни заведения в страната. Много студенти правят дипломните си работи в нашите лаборатории безвъзмездно. В наш интерес е, колкото се може повече млади хора да работят в тях и ако някои от тях останат на работа при нас, това ще е от полза за Академията.

Четвъртото направление е научното обслужване на Българската държава. Това е оперативна научна дейност и се извършва от няколко специализирани института в Академията. Такъв е например Националният институт по метеорология и хидрология (НИМХ). Всеки час учените, сътрудниците и експертите в този институт работят върху изготвяне на прогнози, дейност, която става все по-сложна и наукоемка, като се имат предвид особено големите климатични промени. Оперативна дейност извършва също Геофизичният институт с националната сеизмична мрежа, която следи състоянието и поведението на земната кора в нашата страна. Имаме добре организиран център, който ежечасно дава информация и обслужва всички структури на държавата. Подобна оперативна дейност извършват и Институтът по океанология — Варна, свързан главно с мониторинг на Черно море, Централната лаборатория по обща екология, която следи за екологичното състояние и замърсяването в нашата страна, Националната лаборатория по компютърна вирусология, Институтът за ядрени изследвания и ядрена енергетика, който подпомага нашата атомна централа и пр. Това са редица важни за страната дейности, чрез които ежедневно се обслужват различни министерства и ведомства. Особено важна е помощта, която оказваме в случаи на бедствия и аварии, на катастрофи. Дейността на отделните институти по различен начин подпомага решаването на важни за страната въпроси. Работим с Министерството на извънредните ситуации, Министерството на здравеопазването, Министерството на земеделието и храните, Министерството на околната среда и водите, с които имаме рамкови договори. Така че нашата широка мрежа от взаимоотношения непрекъснато се развива.

Това са няколко от основните направления на политиката на Българската академия на науките.

По отношение на приоритети, които предстои да бъдат приети и решавани в Академията, подготвихме 15 проблемни съвета. Те са съставени по основни направления и по този начин се стремим да обединим усилията на различни институти. Проблемните съвети са изградени към Управителния съвет на БАН и имат следните задачи: 1. Анализ на състоянието на изследванията по проблема на съвета в БАН и в България; 2. Перспективи за развитието на изследванията по проблема на съвета в БАН; 3. Предложения за действия във връзка с т. 1 и т. 2.

Проблемните съвети са в следните направления:

1. Материалознание, нови материали и нанотехнологии.
2. Информационни и комуникационни технологии.
3. Съвременни физически технологии.
4. Енергийни източници и енергийна ефективност.
5. Биотехнологии и храни.
6. Биоразнообразие и устойчиво развитие на екосистемите.
7. Агро-биологични изследвания.
8. Медико-биологични изследвания.
9. Климатични промени.
10. Ресурси на неживата природа.
11. Космически науки и технологии.
12. Сигурност.
13. Културно-историческо наследство и национална идентичност.

14. Икономическо развитие и обществени отношения.

15. Знания и човешки потенциал.

Тези проблемни съвети имат за цел да проучат какъв е научният потенциал в тези направления и какво е състоянието на обучението в тях, а така също и какъв е приносът им за икономическото и духовното развитие на нацията.

След като получим необходимите резултати, ще ги обсъдим и, ако се налага, в някои области можем да направим структурни промени.

- *По какъв начин в Българската академия на науките се проявяват грижите за човешките ресурси? Как могат да бъдат мотивирани учените да работят в нея?*

Постижение е, че до този момент ние успяхме да запазим човешкия потенциал в Академията, който е около 16 -17 % от общия брой учени в страната. В Българската академия на науките работят 3700 учени, които произвеждат около 60 % от научната продукция у нас, близо 70 % от патентите в страната, около 60 % от проектите по рамковите програми на Европейския съюз, в които участва България. Т.е. един малък процент от учените в България извършва значителна дейност, което е доказателство, че в Академията е концентриран най-високоэффективният научен потенциал на България и той е съхранен до този момент. Но е необходимо и да го развиваме. Основният проблем е, че той застарява. Нужни са ни млади хора! Трябва да направим така, че да ги мотивираме да работят в областта на науката.

Основният проблем за мотивацията с цел запазване на хората, а и на тези, които много добре работят, е свързан със заплащането на техния труд. Това, което правя в момента и с което са свързани още първите ми крачки, е да действам в тази насока. Имаме конкретно поставени въпроси пред Правителството, водят се разговори. Това е свързано с реформа по отношение мотивацията на човешкия потенциал, а именно обвързване на резултатите от дейността на учените със заплатите, които получават. Във връзка с това предполагам, че заплатите ще бъдат организирани по следния начин: ще има една постоянна компонента, постоянна съставна и една динамична съставна, като постоянната ще осигурява някакво гарантирано заплащане на труда, а другата — променливата ще дава възможност за двукратно увеличение на заплатата в зависимост от вложените средства и труд и от получения резултат. Ще се вземе предвид работата по значими проекти, значими публикации, патенти и пр., т.е. всички дейности, които са на високо ниво. Така че основната задача ще бъде свързана с повишаване заплащането на труда на българските учени, които работят в Академията.

- *Какво според Вас е мястото на Българската академия на науките в Европейското научно пространство?*

Основната задача на Българската академия на науките е провеждането на научни изследвания. Тя е изследователски център и изпълнява две функции: едната функция е на истинска академия на науките — тук е мястото, където работят академиците и член-кореспондентите — всички страни по света имат такива академии; втората функция е, че изпълнява ролята на научноизследователски център. Работим в осем научни направления: математически науки, физически науки, химически науки, биологически науки, науки за земята, инженерни науки, хуманитарни науки и обществени науки. Това са основните научни области и във всяка от тях има различен брой институти в зависимост от организацията на работата. Такива подобни изследователски центрове има почти във всички академии в Източна Европа — Полша, Румъния, Чехия, Унгария, Словакия. Освен това, изследователски центрове, т.е. различни от университетските структури, има в Германия, Франция и др. страни. Така че тази форма на организация е стара, традиционна.

Мястото на Българската академия на науките сред европейските научни институции непрекъснато се утвърждава — както споменах и отначало, тя е един от най-сериозните представители на България в европейските рамкови изследователски програми. Освен това, в Академията са създадени приоритетни научни центрове с висока степен на познания, обединяващи учени от различни страни. Общо в България по линията на проекти по европейски рамкови програми

такива елитни центрове има единадесет. Осем от тях са в Българската академия на науките. Това е още едно доказателство, че в нея е концентриран високо ефективен научен потенциал. Много от научните изследвания са в областта на нанотехнологиите.

- *Има ли в БАН достатъчно подготвени специалисти, които работят за имиджа ѝ пред българската общественост и пред нейните партньори?*

В настоящия момент особено важни са контактите ни с българската общественост. Проучванията ни показват обаче, че връзките ни с нея не са на нужното ниво. Във връзка с това аз предприех първи стъпки за изграждането на Център за връзки с обществеността. Когато той бъде конструиран окончателно, официално ще го представим в пресата. Това е важно за работа с медиите, за работа с министерства, ведомства и всички други държавни структури, за запознаване на българите с постиженията на научните институти на БАН.

- *В какво се изразяват грижите за новото поколение учени, които сега навлизат в научните сфери?*

Отново се връщам на новото поколение учени — това, което е важно за тях, са заплатите. Освен това, имам една инициатива, която, надявам се да бъде реализирана: искам да изградим общежитие за млади учени. Това е особено необходимо за тези, които завършват докторантури и трябва да напуснат общежитията, а няма къде да живеят. Тези наши млади колеги, които са от провинцията, са в несъстоятелност да организират живота си. С тези заплати не могат да живеят на свободен наем и да създават семейство. Това е един голям ангажимент към младите, които искам да разрешим. Разбира се, те ще бъдат в оборотни жилища за кратък период от време за около 10 години, докато си организират живота и едновременно с това продължат да се развиват.

- *Как виждате перспективите пред Централната библиотека и библиотечната мрежа на БАН предвид новите предизвикателства пред тях?*

Ние сме горди, че притежаваме една от най-добрите библиотеки в страната — тя е втората по богатство на фондовете и първата научна библиотека в България. Безспорно ние ще я развиваме и може би ще трябва да се помисли за нова сграда. Тя е в непрекъснато развитие — фондовете нарастват, мястото е ограничено, възможностите за ползването им също са ограничени. Трябва да се създадат по-добри условия за работа в библиотеката. И ние ще действаме в тази насока.

Септември 2008 г.

Интервюирал: ст.н.с. д-р Цветана Стайкова

